

Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen seura ry:n ja Idäntutkimus-lehden kannanotto Venäjän sotatoimiin Ukrainassa

Me Venäjää, Ukrainaa, Baltian maita, itäistä Keski-Eurooppaa ja Balkanin aluetta tutkivat ja alueen yhteiskunnista, kulttuureista, historiasta, kielistä ja taiteesta kiinnostuneen seuran ja Idäntutkimus-lehden edustajat tuomitsemme jyrkästi Venäjän hyökkäyksen Ukrainaan. Venäjän tulee kunnioittaa Ukrainan itsemääräämisoikeutta, lopettaa sotatoimet Ukrainassa ja poistua Ukrainan alueelta välittömästi. Sota jättää syvät

arvet miljooniin ihmisiin. Osoitamme täyden tukemme ukrainalaisille ja kaikille muille, jotka kärsivät Venäjän toimista Ukrainassa tai toimivat aktiivisesti tilanteen muuttamiseksi. Tuomitsemme kaikenlaisen vääristellyn tiedon käytön politiikan ja sodan oikeuttamisessa. Olemme erittäin huolestuneita akateemisesta vapaudesta Venäjällä ja sodan vaikutuksista pitkäaikaisiin akateemisiin yhteistyösuhteisiimme.

Aleksanteri-konferenssi 2021: Euraasia ja globaali maahanmuutto

Pyöreät 20 vuotta täyttänyt Aleksanteri-konferenssi järjestettiin 27.–29.10.2021. Vuosijuhlasta tuli ikimuistoinen, sillä konferenssi toteutettiin virtuaalisti niin, että kyettiin säilyttämään kaikki Aleksanteri-konferenssiin perinteisesti kuuluvat tapahtumaosiot. Konferenssi oli tarkoitus järjestää alun perin jo lokakuussa 2020, mutta maailmaa sitkeästi piinaavan koronapandemian takia sitä lykättiin siinä toivossa, että seuraavana vuonna pandemia olisi jo taakse jäänyttä elämää ja konferenssi voitaisiin järjestää normaaliin tapaan. Järjestelytoimikunta päätti ottaa yhteistyökumppaniksi jyvaskyläläisen Liveto-tapahtumapalvelun, jolla oli jo visuaalisesti miellyttävä ja toiminnallisesti monipuolinen virtuaalialusta. Jälkikäteen tarkasteltuna päätös osoittautui oikeaksi, sillä pandemia paheni loppuvuotta kohti, eikä iso kansainvälinen konferenssi olisi ollut mahdollinen muualla kuin verkossa.

Pandemia ei kuitenkaan onnistunut pilaamaan juhluvuoden konferenssia, jonka teemaksi oli valittu ”Euraasia ja globaali maahanmuutto” (*Eurasia and Global Migration*), vaan sekä pääesiintyjät että osallistajat edustivat tutkimusalansa kärkeä. Teeman valinnalla haluttiin houkutella mukaan myös muita osallistujia kuin Venäjän ja itäisen Euroopan tutkijoita sekä osoittaa maantieteellisen kohdealueen merkitys globaalin siirtolaisuuden tarkastelussa. Järjestelytoimikunta pääsikin ilokseen valitsemaan

timantit korkeatasoisten ehdotusten joukosta, joista suurin osa oli tavanomaisesta poiketen valmiiksi koottuja paneeleita. Esityksiä tuli niin historiallisista, poliittisista, sosiaalisista kuin kulttuurillisista siirtolaisuuteen liittyvistä aiheista. Osallistujia oli lopulta 263, kaikkiaan 39 maasta.

Konferenssin yhteistyökumppanina toimi sisäministeriön maahanmuutto-osasto, joka järjesti sekä Suomen maahanmuuttopolitiikkaa koskevan työpajan että siirtolaisuutta koskevan paneelin. Työpaja oli osa sisäasiainministeriön järjestämää asiantuntija- ja sidosryhmätapaamissarjaa, joissa osallistujat pääsevät avoimesti kertomaan näkemyksiään suomalaisen maahanmuuttopolitiikan kehittämisestä. Maahanmuuttopolitiikka on Suomessa murroksessa ja kaipa päivitystä nykyajan olosuhteisiin. Tarja Rantalan johdolla paneelissa keskusteltiin Venäjään liittyvän maahanmuuton tulevaisuuden näkymistä. Tässä keskustelussa puhujina toimivat Joni Virkkunen Itä-Suomen yliopistosta ja Kristiina Silvan Ulkopoliittisesta instituutista.

Konferenssin avasi maahanmuuttoasioista vastaava sisäministeri Maria Ohisalo, joka muistutti perustutkimuksen monipuolisuuden tärkeydestä siirtolaisuuden ymmärtämisessä. Samalla hän rohkaisi tutkijoita ottamaan ympäristökykyiset laajasti osaksi siirtolaisuuden tarkastelua. Ympäristöön liittyi osittain myös

konferenssin ensimmäisen pääpuhujan apulaisprofessori Franklin Obeng-Odoomin esitys, jossa hän korosti maan ja sen omistajuuden merkitystä osana globaalin siirtolaisuuden ymmärtämistä.

Konferenssin pääpuhujien Franklin Obeng-Odoomin, Caress Schenkin, Ulf Brunnbauerin, Marlene Laruellen, Madeleine Reevesin ja Teivo Teivaisen puheenvuorot tarjosivat syvällisen läpileikkauksen maahanmuuttokysymyksiin sekä globaalista että alueellisemmasta näkökulmasta. Puheenvuorot käsitelivät niin globaalin siirtolaisuuden tutkimuksen painopisteiden kriittistä tarkastelua, pelon politiikkaa Venäjällä ja Euraasiassa, siirtolaisuutta itäisen Euroopan ja EU:n suhteissa, kolonialismia ja sen tulkintaa Euraasian geopolitiikassa, siirtolaisten kokemusten tutkimusta etnografisesti kuin rodullisen identiteetin muovautumista suomalaisessa ympäristössäkin. Ajatuksia herättävät puheenvuorot ovat katsottavissa kokonaisuudessaan Aleksanteri-instituutin YouTube-kanavalla (käyttäjänimi: AleksanteriInstitute).

Konferenssin paneelit jakautuivat temaatteisesti historiallisiin, kulttuurillisiin, poliittisiin ja sosiaalisiin siirtolaisuuden prosesseihin ja ilmiöihin. Konferenssi tarjosi monipuolisen kattauksen aina Euraasian maahanmuuton makrotasoisista trendeistä tutkimuksiin, jotka käsitelivät euraasialaisen siirtolaisuuden vaikutuksia sekä ryhmä- että yksilötasolla, unohtamatta Euraasian alueen siirtolaisuuden merkitystä kulttuurille muualla maailmassa. Maantieteellisesti paneelit käsitelivät niin Venäjää, Keski-Aasiaa kuin Itä-Eurooppaakin. Konferenssissa tarkasteltiin myös siirtolaisuustutkimuksen metodologisia ja teoreettisia haasteita Agnieszka Kubalin (University College London) vetämässä paneelissa ”Migration and Everyday Life – Russian Perspectives”.

Maahanmuuton historiaa käsitelivät muun muassa paneelit ”Historical Perspectives on Migration and War Refuge” ja yleisömäärältään suosituin Ira Jänis-Isokankaan (Kansallisarkisto) vetämä paneeli ”New Perspectives on Finnish Immigration to the Soviet Union”, jossa diskusanttina toimi Ilya Solomeshch Petroskoin yliopistosta. Poliitiikan tutkimuksen alalta esimerkkinä mainittakoon paneelit ”Authoritarian Governance and Migration”, jossa muun muassa Henry Hale (George Washingtonin yliopisto) analysoi maahanmuuttokysymysten merkitystä autoritaarisen järjestelmän kannatukselle ja ”Eurasian Migration Regimes: Historical and Political Specificities of Migration Government”, jossa Song Ha Joo (Zhejiangin yliopisto)

vertaili Venäjän ja Kazakstanin autoritaarista maahanmuuttopolitiikkaa.

Yksilötason integraation ja muutoksen kokemuksia käsiteltiin useissa paneeleissa, esimerkiksi paneelit ”Multiple Identities of the Multicultural Multilingual Immigrant Youth” ja ”Second Generation Transnationalism: Trajectories of Mobility and Belonging”, joissa kohteena olivat nuorten kokemukset. Uskonnon rooliin Venäjällä asuvien keskiaasialaisten maahanmuuttajien elämässä pureuduttiin puolestaan paneelissa ”Transferring Spirituality – Religious and Spiritual Practices among Central Asian Migrants in Russia”. Paneelissa kävi hyvin ilmi, että uskonto ei rajoitu vain moskeijassa käymiseen tai rukouluun vaan vaikuttaa monin eri tavoin maahanmuuttajien arjessa. Esimerkiksi Anna Cieślowska (Jagellon yliopisto) kertoi epävirallisista islamilaisista toimijoista, jotka suorittavat erilaisia uskonnollisia ja parannusrituaaleja. Maahanmuuttajille epävirallisten mullahien henkinen tuki voi olla hyvinkin tärkeä, sillä venäläiset imaamit voidaan kokea etäiseksi ja pääsy terveydenhuollon pariin on usein vaikeaa.

Erilaiset sosiaaliset hierarkiat ovat keskeinen teema maahanmuuttajia tutkittaessa. Hyvin ajankohtaista kysymystä käsiteli Rustam Urinboyev (Lundin yliopisto) sekä maahanmuuttajayhteisöiden että vastaanottavan maan sisäisiä hierarkioita käsitellyt esitys keskiaasialaisista maahanmuuttajista Istanbulissa. Urinboyevin esityksessä tuli hyvin esiin myös, miten maahanmuuttajat pohtivat erilaisia mahdollisuuksiaan ja strategioitaan sekä ylläraisten verkostojen hyödyntämistä näissä. Istanbulissa asuvat keskiaasialaiset olivat usein hyvin tietoisia maahanmuuttajien mahdollisuuksista Venäjällä ja vertailivat eri maissa asumisen hyviä ja huonoja puolia.

Konferenssin paneelit tarjosivat lukuisia tapaustutkimuksia ja erilaiset maantieteelliset näkökulmat täydensivät toisiaan kiinnostavasti. Esimerkiksi venäläisten maahanmuuttajanaisten haasteita ja strategioita käsiteltiin monessa esityksessä. Larisa Shpakovskayan (Helsingin yliopisto) esitys akateemisista venäläisistä naismaahanmuuttajista Suomessa toi esiin monia heidän kohtaamiaan esteitä, joita Suomessa syntyneet ja akateemisessa maailmassa työskentelevät ihmiset eivät välttämättä huomaa tai tunnusta. Elena Barabantseva (Manchesterin yliopisto) on puolestaan tutkinut Kiinaan avioliiton kautta muuttaneita venäläisnaisia. Vaikka venäläiset ”morsiamet” nähdään haluttuina ja jopa jonkinlaisina merkkeinä statuksesta, myös nämä

naiset joutuvat kamppailemaan kansalaisuuteen liittyvien rajoitteiden ja ulkopuolisuuden kanssa.

Edellisen Aleksanteri-konferenssin kokemuksen innoittamana myös tämän vuoden konferenssissa Helsingin yliopiston MARS-ohjelman (Master's Programme of Russian Studies) opiskelijat esittelivät omia tutkimusideoitaan posterisessiossa. Kuten sessiota vetänyt Sari Autio-Sarasma totesi, sen tarkoituksena on, että toisen vuoden maisterivaiheen opiskelijat esittelevät omia masiteritutkielmiensa aiheita ja saavat näihin kommentteja toisiltaan sekä vanhemmilta tutkijoilta. Opiskelijoiden esitykset kattoivat laajan kirjon Venäjä-tutkimuksen teemoja. Näihin kuuluivat uhkakuvat Venäjällä korona-aikana, Venäjän ja Kanadan välinen suurvaltakilpailu, EU:n Venäjä-politiikassa viime aikoina tapahtuneet muutokset, tutkiva journalismi Venäjällä, yksityisten vanhusten hoivakotien tila nyky-Venäjällä, Tšekin reaktiot Venäjän muodostamiin turvallisuusuhkiin, Russia Todayn (RT) ja läntisen laitavasemmiston väliset kytkökset, sekä virtuaalisten oppimisympäristöjen vaikutus venäjän kielen opetuksen saatavuuteen ja kysyntään.

Konferenssin alustalla oli mahdollista järjestää virtuaalisesti kulttuuriohjelmaa osallistujille. Tällä kertaa sitä tuottivat kansanmusikko Emmi Kuittisen ja Charlotta Hagforsin itkuvirsityöpaja sekä Aleksanteri-instituutin oman tutkijan Katalin Miklóssyn vetämä kierros Helsingin maahanmuuton historiaan. Osana konferenssitarjontaa oli myös Miklóssyn juontama viisi-osainen Euraasiaa ja globaalia maahanmuuttoa käsittelevä podcast, joka on edelleen kuunneltavissa konferenssin kotisivuilla. Virtuaalisissa konferenssikassissa olivat mukana myös kirja- ja lehtinäyttely, Helsingin yliopiston slaavilaisen

kirjaston videoesittely sekä tervehdykset Helsingin pormestarilta ja yliopiston rehtorilta.

Konferenssin järjestelytoimikunta esitti toiveensa siitä, että vuoden 2021 Aleksanteri-konferenssin kautta luodut verkostot pysyisivät jatkossakin yllä ja kehittyisivät entisestään, sillä globaalin maahanmuuton tutkimuksessa on yhä monia sokeita pisteitä, joita esimerkiksi pääpuhujat toivat ansiokkaasti puheissaan esille. Konferenssin kanssa päällekkäiset tapahtumat Valko-Venäjän rajalla osoittivat, että siirtolaisuus on osa tämän päivän alueellista ja geopolittista kokonaisuutta. Vaikka pandemiatilanne on kaikkien kannalta valitettava, oli virtuaalikonferenssissa myös monia hyviä puolia, kuten matalampi osallistumiskynnys pienempien osallistumiskustannusten vuoksi. Tänä vuonna konferenssiin osallistui tavallista laajempi kirjo tutkijoita eri maista. Päällimmäisenä jäi tunne, että vaikka vuosijuhlan järjestäminen verkossa vaati järjestäjiltä erittäin monen uuden asian huomioimista, se antoi kuitenkin arvokasta oppia digitaalisen ympäristön mahdollisuuksista, joita on hyvä käyttää valikoidusti myös jatkossa.

Linkit

Aleksanteri-instituutin YouTube kanava: <https://www.youtube.com/user/AleksanteriInstitute>

Aleksanteri-konferenssin podcastit: <https://www2.helsinki.fi/en/conferences/eurasia-and-global-migration/conference-podcast>

**Emil Mitikka, Anna-Liisa Heusala,
Kaarina Aitamurto, Niina Into, Outi Helin,
Eugenia Pesci, Elena Gorbacheva
& Bradley Reynolds**

Suomalaisen Venäjän tutkimuksen tienraivaaja: Pekka Sutela 1951–2021

Viime vuosi loppui suruviestiin, joka kosketti koko suomalaista Venäjän tutkimusta. Pekka Sutela kuoli Helsingissä 30. joulukuuta 2021 sairastettuaan pitkään. Sutela oli oman sukupolvensa suomalaisen yhteiskuntatieteen näkyvimpiä intellektuelleja: tuottelias tutkija, vaikuttava opettaja ja karismaattinen esiintyjä. Hän oli kuollessaan 70-vuotias, syntynyt Torniossa 15. helmikuuta 1951.

Sutelan lahjakkuus oli alusta alkaen ilmeistä. Kansakoulun hän aloitti kuusivuotiaana ja valmistui ylioppilaaksi Oulun yhteislyseosta

vuonna 1969. Eräässä haastattelussa hän kertoi kuuluneensa viimeiseen ikäluokkaan, jolle kouluajan poliittinen valvotuneisuus ei tarkoittanut pyörimistä poliittisissa nuorisojärjestöissä. Aika kului Teiniliitossa ja vastaavissa puuhissa. ”Ainoat puoluepoliittisesti aktiiviset olivat koomusnuoria. Vaikka teiniympyröissä meistä monet ajattelivat vasemmistolaisesti, yhteistyö ei ollut koskaan ongelma.”¹

Yliopistossa Pekka Sutela opiskeli kansantaloustiedettä ja sosiologiaa. Minäkin tulin jo tuntemaan päättäväisesti ja läpikotaisin akatee-